

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПАТЕНТУВАННЯ ВІНАХОДІВ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Геннадій Андрощук,

головний консультант Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності АПРН України, к.е.н.

Ще вісім років тому, в Указі Президента України “Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні” (від 27 квітня 2001 р., №285/2001) Кабінету Міністрів України ставилось завдання “*вжити заходів щодо запровадження механізмів державної підтримки патентування вітчизняних об’єктів інтелектуальної власності в іноземних державах*”. Однак воно так і залишилось невиконаним.

У Рішенні Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти “Про стан державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні” від 16 квітня 2008 р. зазначалося: “*Не розроблено систему економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) щодо створення та комерціалізації об’єктів права інтелектуальної власності з метою формування ринку цих об’єктів. Зокрема, не визначені мінімальні ставки винагороди винахідникам, авторам за використання об’єктів прав промислової власності, технологій; не запроваджені механізми державної підтримки патентування вітчизняних об’єктів інтелектуальної власності в іноземних державах,*

створених за рахунок бюджетних коштів; відсутня методика визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав на об’єкти права інтелектуальної власності” [1].

Замість здійснення заходів із стимулювання винахідницької активності, розвитку ринку інтелектуальної власності, наукоємної продукції Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 1148 від 19 вересня 2007 р., за якою витрати підприємств на отримання та підтримання чинності патентів на винаходи, корисні моделі збільшуються майже у 35 разів (юридичні особи мають сплачувати не 496 грн., як раніше, а 9100 грн.) та перевищують у 1,5-3,5 рази відповідні витрати підприємств європейських країн, зокрема Великобританії, Німеччини, Франції, Іспанії, в 3,7 рази більші, ніж у Вірменії (член СОТ з 2003 р.) та 1,5 рази більші ніж у Молдові (член СОТ з 2001р.). Пільги щодо сплати зборів для неприбуткових установ було внесено лише після відповідних звернень державних академій наук, вищих навчальних закладів, інших установ [1].

На думку зазначених установ та організацій, Уряду було запропоновано не оптимальне рішення щодо змін ставок зборів з метою приве-

дення законодавства у відповідність з вимогами СОТ, яке не враховує, зокрема, досвід інших країн СНД — членів СОТ, та може призвести до незворотної втрати підприємствами України значної частини винаходів, експансії та монополізації національного ринку іноземними патентовласниками, перерозподілу інтелектуальної власності на користь фізичних осіб, для яких встановлені пільги. Реалізація цієї постанови посилить негативний вплив на результативність винахідницької діяльності, гальмуватиме науково-технологічний розвиток, негативно позначиться на технологічній та економічній безпеці держави, права на винаходи від підприємств перейдуть до фізичних осіб, для яких передбачено пільги [1].

Нині в Україні збір за подання заявки на винахід чи корисну модель для комерційної юридичної особи становить 800 грн. При цьому, якщо заявником є фізична особа-винахідник, то вона сплачує лише 5% від встановленого розміру, а неприбуткова установа чи організація — 10%, що, відповідно, становить 40 і 80 гривень. До речі, вартість європейського патенту — від 3 до 35 тисяч євро, американського — до \$ 100 тисяч.

За даними Держкомстату України кількість заявок на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, поданих юридичними особами України у 2008 р. до патентних відомств іноземних держав, порівняно з попереднім роком, зменшилась наполовину. Найбільшу кількість заявок подано до патентного відомства Російської Федерації (84,5%). Число іноземних патентів зменшилось на 46%, а переважну більшість їх отримано у Роспатенті (92,1%).

У зв'язку з цим вкрай актуальним є вивчення і запровадження досвіду комерціалізації науково-технічних розробок, державної підтримки патентування винаходів у зарубіжних країнах. Досвід окремих з них розглянуто нами в роботі [2]. Безумовний інтерес представляє також практика діяльності у цій сфері нашого найближчого сусіда — Республіки Польща. Розглянемо її детальніше.

Програма “Патент Плюс — підтримка патентування винаходів”, створених у наукових закладах, розроблена на підставі ст. 14, пункт 1, підпункт 2 Закону “Про засади фінансування науки” від 8 жовтня 2004 р. (“Офіційні відомості”, № 238, поз. 2390).

Головною метою програми є вдосконалення процесу передання технологій з наукових закладів до підприємств народного господарства через надання допомоги в одержанні патентної охорони винаходів, що створюються в наукових закладах. Одним з додаткових наслідків виконання програми буде більше усвідомлення кадрами науково-дослідних і дослідно-конструкторських закладів значення охорони промислової власності для комерціалізації новітніх розробок.

Загальну мету буде досягнуто за рахунок реалізації двох часткових цілей:

- 1) збільшення кількості міжнародних заявок на патенти з наукових закладів з місцезнаходженням у Польщі;
- 2) інтенсифікації комерціалізації винаходів, а також полегшення з цією метою пошуку науковими закладами бізнес-партнерів.

Реалізація часткових цілей здійснюватиметься в рамках двох модулів:

Модуль I. Додаткове фінансування або відшкодування витрат на виконання деяких етапів патентного діловодства.

Модуль II. Полегшення пошуку бізнес-партнерів для комерціалізації винаходів, а також додаткове фінансування навчання і поширення знань про охорону промислової власності.

Для досягнення першої часткової мети використовуватимуть:

- додаткове фінансування або відшкодування витрат на дослідження рівня техніки стосовно національних заявок;
- додаткове фінансування або відшкодування витрат на обробку заявки за процедурою РСТ¹.

Для досягнення другої часткової мети використовуватимуть:

- навчання керівних кадрів сфери наукових досліджень і комерціалізації досліджень (наприклад кадрів центрів передачі технологій);
- додаткове фінансування витрат на стажування для осіб, які є штатними працівниками наукових закладів і мають бажання отримати статус патентних повірених;
- додаткове фінансування окремих дій патентних повірених, безпосередньо пов'язаних з підготовкою заявки;
- фінансова допомога навчальним закладам для опрацювання і популяризації стандартів навчання у сфері охорони інтелектуальної і промислової власності;
- сприяння пошуку бізнес-партнерів для комерціалізації винаходів через додаткове фінансування

підготовки дослідження здійсності, а також інвестиційних пропозицій для розробок, здійснюваних в наукових закладах.

Програма адресована науковим закладам згідно із Законом “Про засади фінансування науки”, а також — опосередковано — закладам, через які здійснюється співпраця між наукою і народним господарством в обсязі, на який поширюється програма (наприклад, центрам передачі технологій). У тому, що стосується підтримки опрацювання та популяризації стандартів навчання у сфері охорони інтелектуальної і промислової власності, програма адресована навчальним закладам відповідно до Закону “Про вищу освіту” від 27 липня 2005 р.

Завдяки виконанню програми стане можливим отримання державних інвестицій на здійснення проєктів спільного фінансування у рамках Програми операційних заходів “Інноваційна економіка” на 2007-2013 роки (РО IG), а також програми операційних заходів “Людський капітал” (РО KL).

У співвідношенні з РО IG ця Програма буде пов'язана з напрямком діяльності 1.3 — підтримка проєктів наукових досліджень і конструкторських розробок для підприємців, що реалізуються через наукові заклади, в рамках пріоритету I — наукові дослідження і розвиток новітніх технологій, у зв'язку з тим, що в рамках піднапрямку діяльності 1.3.2 передбачається додаткове фінансування діяльності з охорони промислової власності, що створюється в наукових закладах з місцезнаходженням у Польщі.

¹ Процедура РСТ (Patent Cooperation Treaty) — це процедура обробки міжнародної заявки на основі однієї патентної заявки, визначена в Договорі про патентну кооперацію.

Підтримка передбачає отримання охорони в Польщі і за кордоном, однак не надається для підтримання в силі охорони прав після їх визнання (наприклад, підтримка не надаватиметься для фінансування підтримання дії патенту після його визнання).

У співвідношенні з РО КЛ через цю Програму здійснюється підтримка досліджень і навчання у сфері промислової власності, які передбачені пріоритетом IV — вища освіта і наука.

Заплановані такі наслідки виконання програми:

- збільшення кількості міжнародних заявок на патенти від наукових закладів з місцезнаходженням у Польщі;
- зростання кількості і підвищення якості національних заявок на патенти;
- зростання кількості комерціалізованих розробок, здійснених у наукових закладах;
- популяризація в наукових закладах стандартів охорони промислової власності;
- визначення науковими закладами правових відносин у сфері охорони промислової власності і комерціалізації результатів дослідницьких робіт у положеннях про власний статус.

Порівняння вихідного і запрограмованого станів справи.

Однією з характеристик світового розвитку є посилення співпраці між наукою і економікою, яке досягається через комерціалізацію наукового доробку дослідницьких закладів. Розвиток економіки, що спирається на наукові знання, визначає постійно зростаюче значення прав інтелектуальної власності. Патенти стають одним з основних знарядь ринкової економіки, а також вигідним предметом операцій, у рамках яких реалізується співпраця між наукою і промисловістю².

Впровадження чітких і комплексних регулювань власності прав на результати інтелектуальної праці, що створюються в наукових закладах або за сприяння закладу і його співробітників, а також втілення в життя організаційних рішень, які роблять можливою систематичну охорону прав на результати інтелектуальної праці і ефективно управління виключними спільними правами, є вихідним пунктом для усунення бар'єрів, що перешкоджають переданню технологій на рівні наукових закладів.

Права на винаходи, якими володіє науковий заклад, незалежно від етапу процедури оформлення патенту і ступеня авансування операцій впровадження, можуть бути предметом

² Патентне право робить можливим отримання уповноваженою особою виключних прав на використання винаходу протягом періоду дії патентної охорони. Під час дії патентної охорони уповноважена особа може домагатися припинення порушення її прав, що полягає у виробленні і впровадженні в обіг товарів особами, які не мають належних прав; вона може також отримувати прибутки від надання ліцензії, продажу патенту, а також використовувати патент в інший спосіб, наприклад, внести його в компанію в вигляді внеску в негрошовій формі або використовувати для встановлення застави. Іншою перевагою патентування і публікування винаходу є його широке поширення по всьому світі. Це дає можливість поширення знань не тільки про сам винахід, але й про його власника, що може сприяти започаткуванню співробітництва з особами, зацікавленими цією розробкою. Оскільки запатентований винахід стає елементом формування рівня техніки, він повинен бути предметом досліджень і вихідним пунктом для наступних інноваційних рішень.

обороту. На практиці це означає, що вони можуть продаватися, вноситися в компанію у вигляді негрошового внеску або ліцензовані. В Польщі є доступною лише невелика частина розробок, що стосуються практики, рішень і форм таких операцій.

Однією з основних цілей програми “Підтримка патентування винаходів, що створюються в наукових закладах”, є, таким чином, роз’яснення науковцям значення патентної охорони і її впливу на процес передавання технологій. Ця мета може бути досягнута через усунення бар’єрів, що виникають з різниці в компетенціях, в організаційно-правовій і фінансовій сферах.

Детальний аналіз статистичних даних³, що стосуються заявок на патенти всередині країни або за кордоном і виданих на їх підставі патентів, дозволяє зробити висновок, що охорона польської промислової власності є недостатньою. Це дає підстави для вжиття державою відповідних заходів у цій сфері.

Подані в **таблиці 1** дані, що стосуються правової охорони винаходів у Польщі протягом 2001-2005 рр. з поділом на заявлені винаходи і одержані патенти, а також на національні і закордонні винаходи свідчить про те, що винахідницька і патентна активність національних заявників у цій сфері є відносно невисокою.

Дані, наведені в **таблиці 1**, дають можливість побачити, що національні заявки втрачають значення у зв’язку зі збільшенням кількості заявок, які обробляються згідно з процедурою РСТ.

Наведені дані стосуються держав, активність яких у поданні заявок на винаходи у Польщі у 2002-2005 роках була найвищою — **таблиця 2**.

У **таблиці 3** вказана кількість наданих патентів з розподілом по окремих державах. Кількість галузей в різних державах збігаються.

Подібним чином виглядає ситуація при розгляді кількості польських винаходів, заявлених за кордоном. У **таблиці 4** показана кіль-

Таблиця 1

Заявки на винаходи в Польщі в 2001 – 2005 роках					
Національні винаходи	2001	2002	2003	2004	2005
заявлено	2 202	2 313	2 268	2 381	2 028
надані патенти	851	834	613	778	1 054
Закордонні патенти	2001	2002	2003	2004	2005
заявлені	4 344	4 295	3 941	5 359	4 565
за національною процедурою	909	849	796	398	199
за міжнародною процедурою РСТ	3 435	3 446	3 145	4 961	4 366
надані патенти	1 171	1 437	1 103	1 016	1 468

³Таблиці 1-3, а також 5-6 опрацьовані нами на основі даних Департаменту впроваджен та інновацій Міністерства науки і вищої освіти та Головного статистичного управління Польщі. Таблиці 4 і 7 опрацьовані на основі даних Департаменту впроваджен та інновацій Міністерства науки і вищої освіти та Eurostat.

ПАТЕНТНЕ ПРАВО

Таблиця 2

Закордонні винаходи, заявлені в Польщі в 2002-2005 роках				
Роки	2002	2003	2004	2005
Разом, в тому числі:	4 295	3 941	5 359	4 565
Німеччина	1 175	1 120	1 236	1 009
США	909	826	1 422	1 267
Франція	431	305	371	280

Таблиця 3

Патенти, надані на закордонні винаходи в 2002-2005 роках				
Роки	2002	2003	2004	2005
Разом, в тому числі:	1 437	1 103	1 016	1 468
Німеччина	379	311	297	362
США	281	245	215	273
Франція	141	104	82	149

Таблиця 4

Винаходи, заявлені в ЄПО в 2000-2003 роках				
Вибрані країни ЄС (25 членів)	2000	2001	2002	2003
Німеччина	25 221	25 011	24 731	25 728
Великобританія	7 768	7 586	7 354	7 127
Франція	8 439	8 635	8 599	9 202
Польща	121	120	180	160
США	49 389	47 591	47 341	48 786
Японія	24 432	23 420	24 832	27 986

кість патентів, заявлених ЄПО⁴ протягом 2000-2003 років. З аналізу даних, що в ній містяться, випливає, що Польща значно відстає від світових лідерів. Наприклад, у 2003 році Німеччина подала в ЄПО заявок на винаходи в 160 разів більше, ніж Польща.

Наступним важливим елементом аналізу статистичних даних є розділи техніки, за якими подаються заявки. У зведених даних підсумовано

національні і закордонні винаходи. До них, в порядку зменшення кількості заявок⁵, належать: хімія і металургія, різні промислові процеси і транспорт, а також задоволення життєвих потреб людини. Зведені дані за цими показниками наведені в таблиці 5.

Стосовно польських винаходів, заявлених в ЄПО, ситуація виглядає дещо інакше. На першому місці за кількістю заявок знаходиться

⁴ Європейський патентний офіс.

⁵ Згідно з класифікацією, прийнятою в Головному статистичному управлінні.

Таблиця 5

Національні і закордонні винаходи, заявлені в Польщі, по розділах техніки в 2001-2005 роках					
	2001	2002	2003	2004	2005
Разом:	6 546	6 608	6 209	7 740	6 593
національні винаходи	2 202	2 313	2 268	2 381	2 028
закордонні винаходи в національній фазі	909	849	796	398	199
в фазі РСТ	3 435	3 446	3 145	4 961	4 366
хімія і металургія					
національні і закордонні винаходи, заявлені в Польщі	405	425	417	432	366
в національній фазі	183	144	148	55	37
в фазі РСТ	1 331	1 444	1 267	1 872	1 872
різні промислові процеси, транспорт					
національні і закордонні винаходи, заявлені в Польщі	408	443	356	427	357
в національній фазі	219	172	203	104	34
в фазі РСТ	493	457	432	652	530
задоволення життєвих потреб людини					
національні і закордонні винаходи, заявлені в Польщі	338	337	346	356	333
в національній фазі	139	157	131	72	53
в фазі РСТ	780	828	735	1 456	1 069

сфера, до якої належать різні промислові процеси і транспорт. Такий стан відповідає світовим тенденціям, а головна відмінність стосується розділу “Електротехніка”, яка в світових рейтингах посідає одне з перших місць, а в Польщі — передостаннє місце серед основних розділів техніки. Ця ситуація відображена в таблиці 6.

На ситуацію впливають такі чинники:

- недостатня обізнаність кадрів науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських закладів щодо можливості й умов подання заявок на винаходи, зокрема міжнародних заявок;

- недостатній рівень співпраці між науковцями і підприємцями — тими, хто може взяти на себе витрати, пов’язані з оформленням заявок на винаходи, які мають економічну цінність;
- відсутність поширення інформації про вигоди, пов’язані з оформленням міжнародних заявок — і внаслідок цього, відсутність мотивації для комерціалізації результатів досліджень;
- нестача коштів на навчання і працевлаштування в наукових закладах достатньої кількості патентних повірених⁶;
- нестача коштів на дослідження рівня техніки та інші роботи, пов’язані з належним оформлен-

⁶ Згідно з даними Польської палати патентних повірених, нині в Польщі є 924 повірених, ще 89 проходять стажування. Вартість стажування становить 30 000 злотих.

Таблиця 6

Патенти, заявлені в ЄПО в 2003 році, у % (основні галузі)					
Вибрані галузі промисловості					
Вибрані країни	транспорт	фізика	електротехніка	життєві потреби людини	хімія і металургія
ЄС (25 членів)	20,9	17	16,1	15,6	13,4
Німеччина	23,7	16,3	15,1	12,2	13
Великобританія	15,1	21,3	14,9	20,1	15,9
Франція	19	16,8	18,7	17	13,2
Польща	18,9	14,1	8,1	18,1	14,6
США	12,4	22,8	18,1	22,9	16,1
Японія	14,9	24	25,3	9,3	16,9

ням заявки на патент;

- оформлення національних заявок і одночасна відсутність зацікавленості в міжнародних заявках.

Пропоновані системні рішення

У цій ситуації пропонується програма, що містить два модулі:

Модуль I. Додаткове фінансування патентного діловодства. Враховуючи цілі цієї програми, витрати на патентне діловодство і можливі для наукового закладу вигоди від отримання охорони даної розробки, слід визнати, що процедура здійснення патентного діловодства буде оптимальною, якщо здійснюватиметься таким чином:

- науковий заклад оформляє національну заявку на винахід, що патентується; дата заявки на цей винахід є датою пріоритету для одержання патенту;
- не пізніше ніж через 12 місяців після дати національної заявки на винахід науковий заклад оформляє міжнародну заявку на цей винахід за процедурою РСТ, застерігаючи в ньому пріоритет національної заявки;
- науковий заклад продовжує оформлення заявки у вибра-

них національних/регіональних патентних відомствах, подаючи до них переклад заявки на державну мову і вносячи передбачену плату не пізніше, ніж через 30/31 місяць з дати пріоритету (так званий вхід у національну фазу), причому для отримання патентної охорони в європейських державах рекомендується проходити регіональну процедуру, яка полягає в продовженні оформлення в ЄПО (так звана процедура (ЄВРО-РСТ).

Рекомендований шлях оформлення схематично показаний на **рисунок 1**.

Процедура оформлення такого типу дає можливість зберегти, за необхідності залучення практично мінімальних фінансових коштів, можливість клопотання про надання патентної охорони практично в усьому світі, причому заявник має гарантований найдовший допустимий період (30 місяців) для прийняття остаточного рішення про те, в яких державах він хоче отримати патентну охорону. Протягом цього періоду можна здійснити перевірку цінності винаходу і визначити способи фінансування його охорони. Корисними під час прийняття цього рішення будуть отримувані в рамках цієї про-

Рисунок 1.

цедури звіти про дослідження рівня техніки і звіти про попередню експертизу.

Витрати на одержання і підтримання в силі патентної охорони кожного разу включають такі складові:

- дослідження рівня техніки;
- відомчі збори — на рівні подання заявки;

- витрати на переклад;
- винагороди патентним повіреним;
- відомчі збори — за підтримання в силі патентної охорони після одержання патенту.* ◆

Список використаних джерел:

1. Біла книга. Інтелектуальна власність в інноваційній економіці України / Г.О. Андрошук, О.В. Дем'яненко, І.Б. Жилиєв та ін. (упорядкування) — К.: Парламентське вид-во, 2008. — 448 с.
2. Андрошук Г.А. Коммерціалізація результатів дослідницької діяльності: зарубіжний досвід державної підтримки. 13-я Міжнародна научно-практична конференція "Актуальні проблеми інтелектуальної власності." — Ялта, 1-5 вересня 2008 г. — С. 47-60.
3. Program Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego "PATENT PLUS — wsparcie patentowania wynalazków."
4. Rozporządzenia Ministra Nauki I Szkolnictwa Wyższego w sprawie programu "PATENT PLUS — wsparcie patentowania wynalazków" z dnia 12 sierpnia 2008 roku (Dz. U. Nr 156 poz. 971).
5. Michal du Vall. Prawo patentowe. — Oficyna a Wolters Kluwer business. Warszawa, 2008. — p. 461.
6. Nowinska E., Prominska U., Du Vall M. Prawo własności przemysłowej. Przepisy i omowienie. — Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa, 2003 — p. 441.
7. Szewc A., Jyz G. Prawo własności przemysłowej. — Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, 2003 — p. 449.

* закінчення статті в наступному номері